
CRNOGORSKA PRAVOSLAVNA CRKVA – NAPOMENA UZ JUBILEJ

Radoje Pajović

Recently deceased Montenegrin critic Radoje Pajović was the one who opened the forum on the occasion of the jubilee of the Montenegrin Orthodox Church held in Podgorica. His speech was later read at the public lecture “The Montenegrin Orthodox Church, current situation, problems and perspectives in the future period”, held on Friday, 10 May 2019 at Hotel Podgorica.

Ove godine navršava se 800 godina od prvih začetaka Crnogorske pravoslavne crkve.

Govoriti o Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi znači govoriti o osam stotina godina crnogorske istorije, jer su Crnogorska pravoslavna crkva i crnogorska država bile tijesno povezane i doživljavale istu sudbinu.

To je bilo vrijeme države Nemanjića, kad je zetska država potpala pod njenu vlast. Kada se te 1219. godine Srpska arhiepiskopija odvojila od Ohridske arhiepiskopije i postala autokefalna, u Zeti je formirana njena episkopija, mada je prije toga postojalo višestoljetno hrišćansko nasljeđe – Dukljanska, Prevalitanska i Dukljansko-barska arhiepiskopija (nadbiskupija).

A kad je 1345. godine Srpska arhiepiskopija uzdignuta na rang patrijaršije, Zetska episkopija je dignuta na rang arhiepiskopije, odnosno mitropolije.

Nakon raspada Dušanova carstva odvojile su se i osamostalile mnoge njegove oblasti, a Zeta je obnovila svoju državu pod Balšićima. Tada je Zetska arhiepiskopija imala visoki stepen samostalnosti. To saznajemo, pored ostalog, i na osnovu jednog pisma kneza Lazara Đurđu Stracimiroviću Balšiću, gospodaru Metohije i dijela Kosova, u kome ga je molio da dozvoli da se u Peći, sjedištu Patrijaršije, održi crkveni sabor za izbor novog patrijarha. Naravno da je Đurađ to dozvolio.

Ukidanjem srpske Despotovine 1459. godine, ukinuta je, dvije godine kasnije, i Pećka patrijaršija, a Srpska crkva vraćena ponovo pod vlast Ohridske arhiepiskopije. Tada je zetska država bila slobodna, pa i njena arhiepiskopija. Pećka patrijaršija je obnovljena nakon sto godina (1558). Nemamo preciznih podataka šta se dešavalo u tom međuvremenu sa Zetskom (arhiepiskopijom) mitropolijom. Naišao sam na podatak da je jedan crnogorski mitropolit išao u Ohrid, što bi moglo da znači nekakvu povezanost.

Poslije nestanka dinastije Crnojevića, neko vrijeme, Crnom Gorom vladaju mitropoliti, ali ne dugo, jer prema mletačkim izvorima Crnom Gorom, kao turskim vazalom (a to je 16. i dio 17. vijeka), vlada knez, kao na primjer, Vujo Raičev, *Capo del tutto il Montenegro*.

Za Crnu Goru u doba Petrovića (od 1697) imamo preciznije podatke. Nakon seobe Srba, 1690. godine, pod patrijarhom Arsenijem III Čрноjevićem, na pećki tron zasjeli su Grci fanarioti, s kojima Crnogorska mitropolija nema redovne odnose.

Vladika Danilo je hirotonisan u Sečuju, u Mađarskoj, od Arsenija III (1700. godine). On od patrijarha Arsenija Čрноjevića dobija posebnu povelju tzv. Sindeliju, po kojoj, na

osnovu sultanovog berata, ima pravo da vrši vjerske obrede u skadarskoj oblasti tj. Skenderiji i Primorju. Pod Primorjem se podrazumijevaju Ulcinj i Bar, koji su bili pod turskom vlašću. Na osnovu mletačkog „Dukala“ iz 1718. godine, vladika Danilo je takvo pravo stekao i nad crnogorskim oblastima, koje su bile pod mletačkom vlašću.

Od hirotonisanja vladike Danila u Crnoj Gori imamo specifičnu državno-pravnu situaciju. Odvaja se duhovna od svjetovne vlasti. Vladike postaju svjetovni vladari, a mitropoliti duhovni. (Viđeti o tome precizno tumačenje Valtazara Bogišića). Vladike vladaju kao gospodari Crnom Gorom a mitropoliti imaju duhovnu, tj. vjersku vlast i u Crnoj Gori, i u Skenderiji, i na crnogorskoj teritoriji pod mletačkom vlašću. To se očituje i u tituli vladike Danila: „vladika Crnogorski, i milošću Božjom – mitropolit Skenderijski i primorski“. To praktično znači da između crnogorske crkve i države postoji personalna unija.

Vladari iz kuće Petrovića potpisuju se kao vladike tj. svjetovni gospodari, a mitropoliti kao duhovnici. Dušan Vuksan je objavio 248 poslanica Svetog Petra Cetinjskog, na kojima se Petar I 238 puta potpisao kao vladika, a samo 10 puta kao mitropolit, od čega 3 ili 4 puta kad se obraća crnogorskim vjernicima, a ostalo kad saobraća sa inostranstvom. Kod Njegoša nijesam naišao ni na jedno pismo ili drugi dokument na kojima se potpisao kao mitropolit. Takva situacija je trajala 150 godina, tj. od početka vladavine vladike Danila 1700, do knjaza Danila 1852. godine.

Za vrijeme od 1700. do 1920. godine Crnogorska crkva je bila i *de facto* i *de jure* autokefalna. Na atinskoj Sintagmi iz 1855. godine nalazi se 10 pomjesnih tj. autokefalnih crkava. Crna Gora se nalazi na 9. mjestu.

Godine 1766, turski sultan je ukinuo Pečku patrijaršiju, godinu kasnije – Ohridsku arhiepiskopiju, a nešto ranije – Trnovsku tj. Bugarsku patrijaršiju. Crnogorska crkva je bila van

domašaja turske vlasti, jer je ona bila u slobodnoj crnogorskoj državi. *Tako je Crnogorska crkva bila 112 godina jedina pravoslavna autokefalna crkva na Balkanu.* Nakon Berlinskog kongresa, 1878. godine, autokefalnost je, na osnovu mitropolija, vraćena srpskoj, grčkoj, bugarskoj i rumunskoj crkvi. Crnogorska crkva bila je i dalje na 9. mjestu na popisu pravoslavnih crkava.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata udario je grom iz vedra neba i u crnogorsku državu i u Crnogorsku crkvu. Crnogorska država, država koja je pripadala silama Antante, pobjednicama u Prvom svjetskom ratu, doživjela je od tih istih država da bude ukinuta, gore nego da je bila na agresorskoj, poraženoj strani. Nonsens. Crnogorska pravoslavna crkva doživjela je istu sudbinu kao i njena država. Crkva sa tako dugom tradicijom i slavnom prošlošću doživjela je da *nekanonski* bude ukinuta, opet od jedne države pobjednice. I nonsens i apsurd.

I dok je crnogorska država, nakon 23 godine, uspjela da uzme sudbinu u svoje ruke i, kasnije, nakon duže borbe i niza peripetija postane ponovo slobodna i suverena država, njena crkva je to polovično ostvarila tek poslije 75 godina tj. 1993. godine. Iako je kanonski obnovljena, ni poslije 25 godina nije riješila svoj pravni status. Ona je i dalje podstanar u svojoj sopstvenoj kući, a njeni vjernici postali su, maltene, građani u rasijanju.

O današnjem položaju CPC neću da govorim. To prepuštam našim prijateljima. A naše današnje okupljanje je da osmislimo kako dalje. Kako da crnogorska crkva najzad ostvari status kakav joj i po ljudskoj pravdi i po zakonima pripada?